

Koncepti i një kryeobjekti fetar që shërben si qendër për objektet e tjera fetare të një feje mund të shtrihet pa frikë edhe në rastin e fesë islame. Ngjashëm me fetë e tjera, edhe në fenë islame organizimi dhe strukturimi i organizimit lipset ta ketë një kryeqendër. Në rastin e xhamisë së madhe të Prishtinës, për të cilën sot po diskutohet fatkeqësisht akoma projekti, nuk bëhet fjalë për një xhami të madhe, por për një xhami qendrore. Për këtë arsye pretendimi se kemi tashmë boll xhamia, është i pavlerë sepse sado xhami të kesh, duhet medoemos të ekzistojë edhe një xhami qendrore, drejtuese apo kryexhami. Madje pikërisht fakti se ka shumë xhamia në Kosovë, e bën të domosdoshëm dhe urgjent nevojën e lidhjes dhe bashkërendimit të këtyre xhamive me një xhami drejtuese, me një xhami mesazhi i së cilës në raport me xhamitë e tjera është si ai i një mësuesi në raport me nxënësit e vet. Mësuesi flet ex-cathedra, pra nga tavolina qendrore, dhe nxënësit qëndrojnë në raport me mësuesin siç do të duhej të qëndronin xhamitë e tjera me xhaminë qendrore. Një rrjet xhamish që nuk e ka një kryexhami që të udhëzojë e japë direktivat më të mira, është si një klasë pa mësues që flet e kumton nga katedra. Një klasë e tillë pa mësues, natyrisht që do të ishte e zhurmshme, e parregullt dhe madje shqetësuese për klasat e tjera me mësues.

Kjo është arsyeja që kryexhamia shërben si burim autoriteti mbi dhe ndaj, xhamive të tjera. Kryexhamia është mjet efikas kundër radikalizmit fetar, sepse në vend që të rinjtë apo vizitorët që vijnë apo qëndrojnë në kryeqytet, të kryejnë detyrimet e tyre fetare nëpër xhami lagjesh e sokaqesh, duke rënë pre e rrymave radikale, do të mund të ndiheshin plotësisht të qetë në një kryexhami, të njohur nga shteti e shoqëria si e tillë, me një pozicionim të lehtë për t'u gjetur dhe për t'u mbërritur dhe me një infrastrukturë të plotë rituale. Në fakt, deri sot, duke i diskriminuar myslimanët, duke ua mohuar të drejtën e një kryexhamie, shteti dhe pushteti i ka ndihmuar radikalizmit dhe radikalëve që kanë nisur të shquhen nëpër Kosovë. Duke e lënë komunitetin e myslimanëve pa një zë qendror, vetëm kemi kontribuar në dallashimin e çorientimin e njerëzve. Një prind do të ishte shumë më i qetë nëse do ta dinte se fëmija i tij frekuenton kryexhaminë që njihet e dihet nga të gjithë, se sa xhamitë e shumta të rrugicave e mëhallëve, ku nuk dihet se kush mëson e predikon.

Të njëjtën derë hapur për radikalizim e lë edhe projekti i mbështetur nga civilsat shoqërorë. Myslimanët i kanë njohur iriqët, gaforret e hardhucat përpara se këto t'i stilizonte arkitekturalisht Zaha Hadid, dhe nuk ka arsye t'u thuhet se një projekt në formë gaforreje apo iriqi është më modern se sa një projekt i përdorur për shekuj të tërë. Ka plot vende në Prishtinë ku mund të aplikohen iriqllëqet e hardhucllëqet arkitektonike. Shmangja nga tradita arkitekturore, nuk bën asgjë tjetër veçse nxit çorientimin dhe radikalizimin e besimtarëve, veçanërisht të rinjve. Hedhja poshtë e traditës arkitektonike, hap kutinë e Pandorës për rrymimet e reja radikale për të zënë rrënjë në rrënjët e shkulura të traditës shekullore.

Fakti që feja ortodokse dhe ajo katolike i kanë tashmë faltoret e tyre katedrale apo qendrore, dhe ajo myslimane jo vetëm që nuk e ka, por edhe tash sa vite pas ndërtimit të katedrales ortodokse dhe asaj katolike, po ridiskutohet projekti i saj, është një dëshmi e rrëshqitjes së shoqërisë sonë në kurthin e oportunitizmit të ekstremizmit dhe diskriminimit fetar. Askush më mirë se shqiptarët në përgjithësi dhe shqiptarët e Kosovës dhe të Maqedonisë në veçanti nuk e kanë më të qartë se çfarë do të thotë që shumica e popullsisë të diskriminohet. Është e pafalshme që një popull që e ka vuajtur më shumë se askush diskriminimin nga një pakicë njerëzish të lidhur me pushtetin, të pranojë që kjo të ndodhë sërish pa reaguari. Çdo ditë që kalon duke ua mohuar shumicës myslimane të drejtën e pasjes së një kryexhamie, një xhamie

qendrore apo xhamie katedrale, është një ditë e zezë në historinë e diskriminimit shoqëror.

Përfaqësuesit e çfarëdo shoqate kanë të drejtën e tyre të qëndrojnë në hije apo indiferent ndaj diskriminimit të një grupi të caktuar të shoqërisë, por asnjëherë nuk mund të bëhen promovues të diskriminimit social. Përfaqësuesit e një shoqërie civile që në vend që të reagojnë për diskriminimin shumëvjeçar të myslimanëve, kërkojnë që ky diskriminim të vazhdojë edhe më shumë, nuk mund të jenë përfaqësues të një shoqërie civile të një shteti të shekullit XXI, por vetëm përfaqësues të ndonjë vëllazërie ideologjike të shekujve të mesjetës së hershme. Një shoqëri e tillë civile më mirë mos qoftë!

Rasti i diskriminimit të myslimanëve duke mos ua lejuar një kryexhami, apo duke gjetur lloj-lloj pretextesh për t'ua vonuar gëzimin e një të drejte që të tjerët tashmë e kanë, na sjell te një shembull tejet i dëmshëm dhe me pasoja shumë të rënda e afatgjata për mirëkuptimin e marrëveshjen shoqërore. Ky shembull, për fat të keq tregon se radikalizimi fetar e ka tejkaluar sferën e individit apo të grupit të ngushtë informal, dhe është bërë politikë e pushtetit qendror apo lokal komunal. Radikalizimi i institucioneve shtetërore apo të qeverisjes lokale, vendosja e tyre me kohë të plotë në llogoren e diskriminimit social ndaj një bashkësie të caktuar, është një kampion alarmi se shoqëria po shkërmoqet dhe gërryhet së brendshmi.

Një shoqëri, përfaqësuesit e së cilës shfrytëzojnë pushtetin për t'ia nënshtruar shoqërinë synimeve e ndjeshmërive të momentit, që shfrytëzon çdo mundësi për agjenda revanshiste, nëse shteti dhe pushteti vihen në shërbim të një eksperimenti social, ajo shoqëri është e rrezikuar të dështojë në tërësinë e vet. Përfaqësuesit e shtetit dhe të pushtetit nuk zgjidhen për të ndryshuar popullin e tyre, por për ta përfaqësuar atë.

Xhami katedrale apo kryexhami kanë të gjitha kryeqytetet europiane. Fakti se të tilla kryexhami kanë Lisbona, Madridi, Londra, Parisi, Berlini, Brukseli, e madje edhe vetë Roma, e hedh poshtë çdo pretendim se civilsave shoqërore u intereson Europa e orientimi european. Të mendosh se kryexhami madhështore të tilla kanë dekada që qëndrojnë në zemër të këtyre kryeqyteteve europiane, ku myslimanët nuk përbëjnë as 10 për qind të popullsisë, dhe se u dashka të ndalohet, pengohet apo vonohet në Prishtinë, ku myslimanët përbëjnë 90 për qind të saj, është shënjeshtë që të sqaron se civilistat për Europë e mendojnë Athinën e Beogradin, si dy kryeqytete ku bashkësitë shekullore myslimane nuk kanë të drejtë të kenë xhaminë e tyre katedrale. Nëse për Europë nënkuptohet Athina, i vetmi kryeqytet në BE pa një xhami apo Beogradi ku digjen e shkatërrohen xhamitë, hallall e paçi dhe e meritofshi atë "europë"!

Ajo që ia vlen të theksohet është se pikërisht ky radikalizim shoqëri-civilist e institucional i shqiptarëve, nuk ka asnjë lidhje me frymën europiane të të drejtave të njeriut dhe me klimën e mirëkuptimit e harmonisë fetare që më së fundi pas shumë shekujsh po mbizotëron edhe në Europë. Harmoninë dhe mirëkuptimin fetar shqiptarët e kanë të dëshmuar historikisht që në shekullin XI, kur megjithëse bota e krishterë u nda në dy pjesë që nuk u ngjiten më kurrë, në katolikë e ortodoksë, shqiptarët qëndruan një e bashkë edhe kur e gjithë bota u nda e u përça.

Kësisoj vijmë te paradoksi, që megjithëse shqiptarët janë popull i denjë për shekullin e njëzet e dytë, mbi kokë u është imponuar një klasë politike e intelektuale, që nuk e ka tejkaluar akoma as shekullin e njëmbëdhjetë. As në shekujt XVI-XVII kur në Europë bënte kërdrinë inkuizicioni dhe luftërat e përgjakshme fetare mes të krishterëve, dhe kur në trojet shqiptare sundonin

osmanët, nuk dëshmohej një ekstremizëm i tillë fetar, siç po ushqehet një ekstremizëm i tillë sot. Bartësit e këtij ekstremizmi fetar, gjysmë intelektualë flasin në emër të vlerave europiane duke e justifikuar diskriminimin fetar të bashkatdhetarëve të tyre me thirrjen në orientimin perëndimor, europian e më the e të thashë. Të tillë gjoja intelektualë që rropaten dyerve të ambasadave europiane për një vizë shengen, nuk janë as në lartësinë e thonit të dinjitarëve shqiptarë të shekujve të kaluar, të cilët edhe pse kishin kapur majat e pushtetit qendror e vendor osman, asnjëherë nuk dëshmohen të kenë kërkuar nga bashkatdhetarët e tyre të marrin këtë apo atë fe, se kështu do t'i bëhej qejfi pushtetit osman, edhe pse ata jetonin në një shtet teokratik dhe këta jetojnë sot në një shtet që supozohet të jetë laik.

Një shembull që ia vlen të përmendet dhe mbase mund t'u vlejë edhe Kryetarit të Kosovës e Kryetarit të Prishtinës dhe që shpresojmë se do t'i ndërgjegjësojë që në vend të pingpongut me taksapaguesit e tyre, një ditë të premte në kohën e xhumasë të dalin për t'u solidarizuar me bashkatdhetarët e tyre myslimanë që falen rrugëve plot baltë e gropa, si në verë si në acar, ashtu siç kanë dalë për t'u solidarizuar edhe me kauza të tjera. Le të marrin si shembull Ahmet Pashë Dukagjinin, pinjollin e derës së Dukagjinëve, i cili mbas një karriere të suksesshme megjithëse u bë kryeministër i shtetit më të fuqishëm të kohës (1512-1515), u kujdes që Zadrime, ose fusha mes Shkodrës e Lezhës që kish qenë pronë e Dukagjinëve dhe të cilat shteti osman ia kishte njohur si të tijat, të lërë amanet dhe të kërkojë nga Sulltani garanci se brez pas brezi, përgjithmonë do të njiheshin si vakëf dhe asnjë pashë apo sundimtar lokal nuk do të ndërhynte në punët e brendshme të bashkësisë zadrimore, dhe ata do të qeveriseshin nga krerët e tyre fetarë e lokalë. Një mysliman i mirë, një politikan i suksesshëm, një ushtarak i përsosur, një nga njerëzit më të rëndësishëm të botës në atë kohë, mbron lirinë e plotë fetare të bashkatdhetarëve të tij. Njerëz të tillë, janë shembull se si mund të jesh yll shqiptari edhe pse shpend i lirë i botës, dhe se si mund të jesh më përparimtar sesa politikanët tanë të vegjël me emra të mëdhenj shekuj më pas.

Autori është historian